

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026 (HE 99/2025 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- budjettineuvos Niina Huotari, valtiovarainministeriö
- budjettineuvos Niina Puolusmäki, oikeusministeriö
- ylijohtaja Pasi Kumpula, Tuomioistuinvirasto
- johtaja Raimo Ahola, Tuomioistuinvirasto
- valtakunnansyyttäjä Ari-Pekka Koivisto, Syyttäjälaitos
- pääjohtaja Anna Arola-Järvi, Rikosseuraamuslaitos
- talousjohtaja Sanna Appelberg, Oikeuspalveluvirasto
- valtakunnanvouti Veikko Minkkinen, Ulosottolaitos

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Rikosuhripäivystys
- Suomen Syyttäjäyhdistys ry
- Suomen tuomariliitto ry
- Vankilavirkailijain Liitto VVL r.y.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Lakivaliokunta käsittelee valtion vuoden 2026 talousarvioesitystä oikeusministeriön hallinnon-alan määrärahojen osalta lakivaliokunnan toimialan kannalta. Lisäksi valiokunta lausuu hallinnon-alan määrärahatilanteesta ensi vuotta pitemmällä tähtäimellä.

Valiokunnan lausunto LaVL 7/2025 vp

Valtion vuoden 2026 talousarvioesitys

Määrärahatilanne kokonaisuutena. Talousarvioesityksessä oikeusministeriön hallinnonalalle ehdotetaan ensi vuodelle määrärahoja yhteensä noin 1,2 miljardia euroa. Määrärahataso on noin 37 miljoonaa euroa kuluvan vuoden varsinaista talousarviota enemmän, kun vuosittain vaihtelevia vaalimenoja ei oteta huomioon.

Hallinnonalan määrärahatasoa on kehyskaudella vahvistettu. Taustalla on viime vaalikauden lopulla laadittu oikeudenhoidon selonteko (VNS 13/2022 vp — LaVM 31/2022 vp), jossa on laaja-alaisesti selvitetty oikeusministeriön hallinnonalan toimintaedellytyksiä ja todettu rahoitusvaje hallinnonalalle kuuluvien tehtävien hoitamiseen. Vuodesta 2027 lähtien oikeudenhoidon turvaamisen pysyvä lisämääräraha on 75 miljoonaa euroa. Vuoden 2026 talousarvioesityksessä oikeudenhoidon turvaamisen lisämäärärahat ovat 80 miljoonaa euroa sisältäen myös ruuhkanpurkura-hoitusta. Kyseisiä lisämäärärahoja osoitetaan erityisesti tuomioistuimille, syyttäjille, rangaistus-ten täytäntöönpanoon, ulosottotoimeen ja oikeuspalveluihin.

Aiempiin kannanottoihinsa viitaten lakivaliokunta pitää oikeudenhoidon määrärahojen pysyviä lisäyksiä erittäin tärkeinä (ks. mm. LaVL 1/2025 vp, LaVL 17/2024 vp, s. 2, LaVL 11/2024 vp, s. 2, LaVL 14/2023 vp, s. 3, sekä LaVM 31/2022 vp, s. 12). Hallinnonalan rahoitusvajeen korjaaminen on välttämätöntä oikeudenhoidon toimintaedellytysten turvaamiseksi, käsittelyaikojen lyhentämiseksi ja henkilöstön työkuorman vähentämiseksi.

Voimavaratilannetta kiristävät kuitenkin hallinnonalalle kohdistetut säästöt ja leikkaukset sekä ICT- ja toimitilakustannusten voimakas kasvu samoin kuin linjaukset siitä, ettei uusiin lainsäädäntöön perustuviin tehtäviin pääsääntöisesti kohdisteta lisäresursseja. ICT-menojen voimakkaan kasvun taustalla on saadun selvityksen mukaan useita syitä, kuten kustannustason yleinen nousu ja digitalisaation lisääntyminen. Noin puolet ICT-menoista aiheutuu Valtorin palveluista, jotka pohjautuvat Oikeusrekisterikeskuksen ja Valtorin väliseen sopimukseen. Oikeudenhoidon toimijat eivät itse ole suorassa sopimussuhteessa Valtoriin, minkä vuoksi ICT-palveluiden ja niistä aiheutuvien kulujen ohjaus ja hallinta on oikeudenhoidon toimijoille varsin haastavaa. Lisäongelman muodostaa Valtorin laskutuksen jälkijättöisyys. Lakivaliokunnan mukaan ICT-kulujen kasvua on aiheellista hillitä nykyistä tehokkaammin. ICT-palvelujen ohjausta ja hallinnointia tulisi tämän vuoksi kehittää ja tehostaa. Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota myös AIPA-tietojärjestelmähankkeeseen, sillä sen lisäksi, että järjestelmän käyttöönotto on viivästynyt ja järjestelmä on tullut merkittävästi ennakoitua kalliimmaksi, siihen liittyy myös vakavia toiminnallisia puutteita ja toimintahäiriöitä. Järjestelmää tulee siten lähivuosina vielä korjata ja kehittää, mikä myös vaatii rahoitusta. On myös ongelmallista, ettei uusiin lainsäädäntöön perustuviin tehtäviin pääsääntöisesti kohdisteta lisäresursseja, sillä uudet tehtävät lisäävät asia- ja työmäärää ja oikeudenhoito on jo ennestään kuormittunut ja asioiden käsittelyajat pitkiä. Aiemmin esittämänsä viitaten valiokunta pitää tärkeänä, että lainsäädäntömuutosten taloudelliset vaikutukset huomioidaan oikeudenhoidon toimijoiden määrärahoissa asianmukaisesti (ks. LaVL 1/2025 vp, s. 2).

Liikkumavaran kiristymisestä huolimatta oikeudenhoidon arvioidaan pysyvän ensi vuonna kokonaisuudessaan toimintakykyisenä oikeudenhoidon selontekorahoituksen ansiosta. Valiokunta pi-

Valiokunnan lausunto LaVL 7/2025 vp

tää tätä erittäin tärkeänä. Ulosottolaitoksen ja Rikosseuraamuslaitoksen määrärahojen riittävyyteen liittyy kuitenkin merkittäviä haasteita, joita käsitellään tarkemmin seuraavassa.

Ulosottolaitos. Ulosottotoimen rahoitus on hyvin haasteellinen. Akuutin haasteen aiheuttavat erityisesti huoneistojen ja kiinteistöjen myynnit, sillä talouden kokonaistilanne on lisännyt ulosottomyyntiin tulevien kohteiden määrää merkittävästi ja realisoinnit ovat ruuhkautuneet. Myynnin viivästyminen lisää myyntikohteen ylläpidon kuluja ja kasvattaa riskiä kohteen arvon alenemisesta heikentäen velallisten ja velkojien asemaa. Kyse on akuutista ongelmasta, jonka ratkaisemiseksi Ulosottolaitos tarvitsisi kertaluonteisen lisämäärärahan.

Myös Venäjän vastaiset pakotteet työllistävät Ulosottolaitosta huomattavasti. Pakotetoimintaan ei ole kohdennettu Ulosottolaitokselle lisärahoitusta, minkä vuoksi sen kustannukset katetaan niin sanotun normaalin toiminnan rahoituksesta. Tämä on selvästi heikentänyt erityistäytöntöönpanon yksikön mahdollisuuksia toteuttaa perustehtäviään harmaan talouden torjunnassa ja rikosvastuun toteuttamisessa (ks. mm. LaVL 1/2025 vp ja siinä viitatu aiemmat lausunnot).

Edellä esitettyyn viitaten lakivaliokunta pitää tärkeänä, että Ulosottolaitoksen toimintaedellytykset turvataan.

Rikosseuraamuslaitos. Talousarvioesityksessä Rikosseuraamuslaitokselle osoitetaan lisämäärärahoja rangaistusten kiristämisistä aiheutuvaan vankimäärän kasvuun. Myönnetystä lisämäärärahasta huolimatta taloudellisten voimavarojen ja henkilöstöresurssien niukkuus sekä riittämätön määrä vankipaikkoja muodostavat saadun selvityksen mukaan merkittävän riskin Rikosseuraamuslaitoksen toiminnalle. Myös mahdollisuudet tarjota rikoksettomaa elämäntapaa tähtäävää kuntouttavaa toimintaa ovat heikentyneet.

Lakivaliokunta korostaa Rikosseuraamuslaitoksen toimintaedellytysten turvaamisen tärkeyttä. Valiokunta toistaa aiemmin esittämänsä siitä, että riittämättömät resurssit ovat merkittävä riski Rikosseuraamuslaitoksen toiminnalle, täytöntöönpanon turvallisuudelle ja työturvallisuudelle (ks. LaVL 1/2025 vp, LaVL 17/2024 vp, LaVL 11/2024 vp, LaVL 14/2023 vp sekä LaVM 31/2022 vp, s. 3 ja siinä viitatu aiemmat kannanotot). Myös vankien päihde- ja mielenterveyskuntoutuksesta sekä palvelujen jatkumisesta rangaistuksen täytöntöönpanon jälkeen on tärkeää huolehtia.

Määrärahatilanne vuoden 2026 jälkeen

Vaikka oikeudenhoidon arvioidaan olevan vielä ensi vuonna kokonaisuudessaan toimintakykyinen, tilanteen arvioidaan heikentyvän sen jälkeen. Valiokunnan saamien arvioiden mukaan oikeudenhoidon selonteossa asetettuihin tavoitteisiin ei todennäköisesti päästä oikeudenhoidon turvaamiseen osoitetuista pysyvistä lisämäärärahoista huolimatta.

Saadun selvityksen mukaan oikeudenhoidon toimintaympäristö on muuttunut oikeudenhoidon selonteon valmistelusta. Esimerkiksi syyttäjien käsiteltäväksi saapuvien asioiden määrä on kasvanut. Tämä johtuu poliisin resurssien lisäyksistä ja rikostutkintaan tehdystä kohdennuksesta. Vastaavaa lisäystä ei ole kohdennettu muille rikosprosessiketjun toimijoille, millä on kielteisiä vaikutuksia rikosprosessiketjun toimivuuteen ja joutuisuuteen. Syyttäjälaitoksen arvion mukaan

Valiokunnan lausunto LaVL 7/2025 vp

käsiteltäväksi saapuneiden asioiden lisääntyminen, määräraahaleikkaukset ja voimakkaasti kasvaneet ICT-menot merkitsevät, ettei oikeudenhoidon selonteossa annettuja tavoitteita voida nykyresursseilla saavuttaa.

Myös tuomioistuinlaitoksessa vireillä olevien asioiden määrät ja keskimääräiset käsittelyajat ovat valiokunnan saaman selvityksen mukaan edelleen korkealla tasolla, ruuhkautuminen on ollut pitkäkestoista eikä ruuhkia ole saatu vielä purettua oikeudenhoidon turvaamisen lisämäärärahasta huolimatta. Oikeudenhoidon selonteossa tavoitteeksi asetettuihin käsittelyaikoihin ei siten todennäköisesti päästä. Määrärahojen merkittävä lasku tulevina vuosina tulee vaikeuttamaan tilannetta huomattavasti.

Edellä esitetyn valossa lakivaliokunta kantaa vakavaa huolta oikeusministeriön hallinnonalan määrärahojen riittävydestä ensi vuotta pitemmällä aikavälillä ja katsoo sen vuoksi aiheelliseksi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että hallinnonalalle kohdistuvien säästöjen lisääntyminen, kustannusten kasvu ja poliisin toimintaan jo aiemmin kohdistettu lisärahoitus vaikuttavat oikeudenhoidon selonteon tavoitteiden toteutumiseen. Myös vastikään eduskunnalle annetussa sisäisen turvallisuuden selonteossa (VNS 6/2025 vp) ehdotetaan ylivaalikautista tavoitetta poliisin operatiivisen henkilöstön määrän lisäämiseksi. Valiokunta lausuu selonteosta erikseen, mutta huomauttaa tässä yhteydessä, että rikostutkintaan kohdennetun poliisien määrän lisääminen johtaa väistämättä koko rikosprosessiketjun kuormituksen kasvuun, kun asiamäärät kasvavat ja oikeudenhoidon toimijoiden (syyttäjien, tuomioistuinten, oikeusavun, Ulosottolaitoksen, Oikeusrekisterikeskuksen ja Rikosseuraamuslaitoksen) työmäärä lisääntyy.

Lakivaliokunta korostaa lukuisiin aiempiin kannanottoihinsa viitaten koko rikosprosessiketjun oikeasuhtaisen ja riittävän resursoinnin tärkeyttä (ks. mm. LaVL 1/2025 vp ja siinä viitatus aiemmat kannanotot). Lisäresurssien kohdentaminen ainoastaan rikosprosessiketjun alkupäähän sisäministeriön hallinnonalalla toimivalle poliisille ruuhkauttaa toimintaa ketjun myöhemmissä vaiheissa, joiden toimijat kuuluvat oikeusministeriön hallinnonalalle. Vastaavasti esimerkiksi sisäministeriön hallinnonalalle kuuluvan Maahanmuuttoviraston ruuhkanpurku vaikuttaa oikeusministeriön hallinnonalalle kuuluviin hallintotuomioistuimiin. Valiokunta painottaa eri ministeriöiden ja viranomaisten välisen yhteistyön merkitystä kohdennettaessa resursseja ja toimintaa asioiden poikkihallinnollisissa käsittelyketjuissa.

Rikosuhrimaksujen korottamisen myötä ensi vuoden talousarvioesitykseen sisältyy myönteisiä lisämäärärahoja rikoksen uhrien tukipalveluille. Valiokunta on rahoituksen riittävydestä pitämällä tähtäimellä kuitenkin huolissaan, sillä palvelujen rahoitukseen on aiemmin kohdistettu leikkauksia ja uudet EU-velvoitteet tulevat lähivuosina vaikuttamaan tukipalveluihin ja niiden rahoitustarpeisiin. Niin ikään valiokunta kantaa huolta oikeusministeriön hallinnonalan järjestöjen avustusleikkausten vaikutuksista.

Oikeudenhoidon seuraava selonteko annetaan eduskunnalle ensi vuoden syksyllä. Valiokunta edellyttää, että siinä käsitellään tarkoin aiemman selonteon tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista sekä arvioidaan toiminnan tulevia rahoitus- ja kehittämistarpeita.

Valiokunnan lausunto LaVL 7/2025 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Lakivaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 9.10.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Juho Eerola ps
varapuheenjohtaja Sandra Bergqvist r
jäsen Pekka Aittakumpu ps
jäsen Atte Harjanne vihr
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Aleksi Jäntti kok
jäsen Mari Kaunistola kok
jäsen Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Jani Kokko sd
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Timo Mehtälä kesk
jäsen Susanne Päivärinta kok
jäsen Mika Riipi kesk
jäsen Joakim Vigelius ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila